

MAKTAB YOSHIDAGI QIZLARDA ERTA TURMUSH QURISH VA ERTA TUG‘RUQNING OLDINI OLISH

Butayev Yunus Xasanovich

*Qashqadaryo viloyati Dehqonobod tumani
Maktabgacha va maktab ta'lim bo'limiga
qarashli 42-sonli umumiy o'rta ta'lim
maktabining amaliyotchi psixologi*

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada maktab yoshidagi qizlar orasida erta turmush qurish va erta tug‘ruqning salbiy oqibatlari, ularning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy rivojlanishiga ta’siri hamda ushbu muammoning oldini olish bo‘yicha olib boriladigan profilaktik chora-tadbirlar yoritilgan. Shuningdek, ta’lim muassasalari, oila va jamiyatning bu boradagi mas’uliyati tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: erta turmush, erta tug‘ruq, maktab yoshidagi qizlar, reproduktiv salomatlik, profilaktika, ma’naviy tarbiya.

KIRISH

Bugungi kunda jamiyatda dolzarb muammolardan biri maktab yoshidagi qizlar orasida erta turmush qurish va buning oqibatida yuzaga keladigan erta tug‘ruq holatlaridir. Bu holatlar nafaqat qizlarning sog‘lig‘iga, balki ularning ta’lim olishi, shaxs sifatida shakllanishi va kelajakdagi ijtimoiy faolligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu bois mazkur masalaning oldini olish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Erta turmush va erta tug‘ruqning salbiy oqibatlari:

Maktab yoshidagi qizlarning organizmi hali to‘liq shakllanmagan bo‘lib, erta homiladorlik va tug‘ruq turli tibbiy asoratlarni keltirib chiqaradi. Jumladan:

kamqonlik, homiladorlik toksikozi;

tug‘ruqdagi asoratlar;

ona va bola salomatligiga xavf tug‘ilishi.

Bundan tashqari, erta turmush qurgan qizlarda ruhiy bosim, stress, oilaviy kelishmovchiliklar, ta’limdan uzilish holatlari ko‘p uchraydi. Bu esa ularning kelajakdagi hayot sifati pasayishiga olib keladi.

Ijtimoiy va psixologik jihatlar:

Erta turmush ko‘pincha ijtimoiy bosim, noto‘g‘ri tushunchalar va yetarli bilimning yo‘qligi natijasida yuzaga keladi. Qizlarning o‘z huquqlari, sog‘ligi va kelajagi haqida yetarli ma’lumotga ega emasligi muammoni yanada chuqurlashtiradi. Psixologik jihatdan esa bunday qizlarda o‘ziga ishonchsizlik, tushkunlik holatlari kuzatiladi.

Oldini olish choralarning ahamiyati:

Erta turmush va erda tugʻruqning oldini olishda quyidagi chora-tadbirlar muhim ahamiyat kasb etadi:

maktablarda sogʻlom turmush tarzi va reprodktiv salomatlik boʻyicha tushuntirish ishlari;

ota-onalar bilan muntazam targʻibot va suhbatlar olib borish;

psixolog va ijtimoiy pedagoglar tomonidan profilaktik ishlarni kuchaytirish;

qizlarni taʼlim olishga, kasb egallashga yoʻnaltirish.

Taʼlim muassasalari va oilaning roli:

Taʼlim muassasalari qizlarda mustaqil fikrlash, oʻz kelajagini rejalashtirish koʻnikmalarini shakllantirishi lozim. Oila esa farzandlari bilan ochiq muloqotda boʻlib, ularning ruhiy va jismoniy rivojlanishini qoʻllab-quvvatlashi zarur.

Yangi qurilayotgan oilaning kelajagi ota-onalarning, shuningdek yoshlarning oʻzini ham qiziqtiradi. Bunday maʼsuliyaatli damda yuzaga kelayotgan oila kelajagi qanday boʻlishini bilish uchun ota-onalar, boʻlgʻusi kelin-kuyovlar quyidagi nikoh oldi omillariga eʼtibor berishi lozim.

Nikoh oldi omillari: oilaviy hayotga yetukligi, ularning oila qurish sabablari, ularning oila qurishgunga qadar bir-birini tanishlik muddati shart-sharoitlari, ularning boʻlgʻusi hayot haqida tasavvurlarini kiritish mumkin.

Masalan: nikohda yetuklik deganda oila quruvchi yoshlarning jismoniy, jinsiy, huquqiy, iqtisodiy, maʼnaviy-axloqiy, psixologik kabi yetuklik jihatlarini aniqlash mumkin. Psixologlar tavsiyasiga binoan nihoyatda erda (16-17 yoshda) va kech (28-30 keyin) oila qurish maqsadga muvofiq emas. Nihoyatda erda yoshda oila qurish va ikkisini ham yoshi 17-18 boʻlishi, yigitning oila boshligʻi sifatida shakllanishiga salbiy taʼsir qilishi mumkin.

Qiz bola 17, baʼzan 16 yoshda ham onalik, uy bekalik vazifalarini bajarishga tayyor boʻlishi mumkin, ammo 17 yoshdagi yigit hali toʻlaqonli oila boshligʻi vazifasini bajarishga tayyor boʻlmaydi. Baʼzida bu kelinni kuyovga yetarli darajada hurmat qilmasligiga sabab boʻlishi mumkin.

Kech oila qurishni maqsadga muvofiq emasligi yosh ulgʻaygan sari (ayniqsa qizlarda) oila qurish imkoniyatlari pasayadi, ammo turmush oʻrtogʻi tanlashdagi mezonlar soni keskin ortadi. Har bir "nomzoddan" turli kamchiliklar topilaveradi. Bu masalada shoshilish ham, kech qolish ham xatoliklarga olib kelishi mumkin. Insonning psixologik yetukligi bu oʻz oldiga erishishi muqarrar boʻlgan, bunga imkoniyatlari yetarli boʻlgan maqsadlarni qoʻyishi, turli yashash sharoitlariga moslashishidir.

Yosh qizlarning ham erda (16-17 yoshda) turmushga chiqishi va ularning oilaviy hayotga tayyor emasligi turli salbiy holatlarga olib kelmoqda.

Birinchidan, milliy udumga koʻra, koʻpincha kelinlarning oiladagi mavqei past darajaga ega boʻladi va ular koʻproq har xil oilaviy ishlarni bajaradilar. Tabiiyki 16-17

yoshli qizning jismi hali bunday og'ir ishlarni bajarishga tayyor bo'lmaydi. Ikkinchidan, qizlar bu yoshda ma'naviy jihatdan ham oila munosabatlariga tayyor bo'lmaydi.

Uchinchidan, yosh turmushga chiqqan kelinlarning shu yoshda homilador bo'lishi tos suyaklari kichkina bo'lganligi uchun xavflidir. Respublikamizda qizlarning erta turmushga chiqishi aholining tez o'sishiga ta'sir qilibgina qolmay, halq xo'jaligining jadal rivojlanishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Chunki 18-25 yosh qizlarning bilim olishi, kasb egasi bo'lishi va mehnat qilish uchun qulay yosh hisoblanadi.

To'rtirichidari, o'z qadri, huquqlari va o'zini-o'zi himoya qilish tushunchalarini anglab etgan, jinsiy va reproduktiv madaniyati to'la shakllanmagan yosh qizlarning biron kasb-hunar egallamasdan, bilim olmasdan, mutaxassislikka ega bo'lmasdan oila qurishi ularning qaynota, qay-nona va erlariga iqtisodiy jihatdan qaram holda yashashlariga sabab bo'lmoqda.

Ayrim oilalarda aynan iqtisodiy qaramlik tufayli kelinlar yosh bolasi bilan kamsitilmoqda, tazyiqqa uchramoqda. Shuning uchun qizlarning biron hunar yoki mutaxassislikka ega bo'lgandan keyingina turmushga chiqishlari maqsadga muvofiqdir.

Respublikamizda 18-29 yoshdagi xotin-qizlarning ko'pchiligi bola tug'ish, ularni parvarishlash, tug'ishgacha va undan keyingi ta'tilda yoki bemor farzandlarni parvarish qilish bilan bandlar.

Aholining nikohdan o'tish yoshi kuzatilganda, ularda 24-25 yoshdan boshlab, iqtisodiy jihatdan mustaqil bo'lib, o'zini ta'minlay olgandagina nikohdan o'tib, farzandli bo'lganligi ma'lum bo'ldiyu bu holat aholini tez sur'atda o'sishini oldini olib, aholi o'sishini sifatini yaxshilaydi va iqtisodiy taraqqiyotga, yoshlarning intellektual o'sishiga ta'sir ko'rsatadi.

Beshinchidan bundan tashqari o'smirlik davrida organizmda turli morfologik, fiziologik, ruhiy o'zgarishlar boshlanadi va balog'atga yaqinlashgan sari ular mujassamlashib boradi. Yosh onalarning sog'ligi ko'proq mana shu yoshda o'zgarishlarning mo'tadil ketishiga bog'liq. Aks holda bu holat keyinchalik kasalliklarninig og'ir kechishiga sabab bo'ladi.

O'smir qizlarni ham jismoniy, ham jinsiy balog'atga yetishida anchagina salbiy nuqsonlar bor, bu esa ularda o'tayotgan ko'pgina kasalliklar fiziologik jihatdan nimjon bo'lgan organizmda yuzaga kelayotganligini bildiradi.

Yuqondagilarni hisobga olib, bizning sharoitda yosh qizlarning to'liq balog'atga yetishi 19-20 yoshlarga to'g'ri keladi deyish mumkin.

Qizlarning oilaviy hayotga jismonan, ma'nan va ruhan, reproduktiv va jinsiy hayot madaniyatiga tayyor bo'lmagan holda erta turmushga chiqishlari quyidagi oqibatlariga olib kelmoqda:

1. Yosh oilalar orasida ajralishlarning ko'payishi ajralishlar dastlabki besh yil davomida ro'y beradi;
2. Tug'ish vaqtidagi murakkabliklar; tug'ish va homiladorlik o'rtasidagi oraliq muddatining qisqarishi;
3. Biririchi bor tugayotgan va 20 yoshgacha bo'lgan yosh ayollar o'rtasida o'limning ko'payishi.

Bu holatlarni tahlil qilish uchun raqamlarga murojaat qilamiz.

Respublikamizda o'tkazilgan sosiologik tadqiqotlarga ko'ra 45, 1% qizlar 20 yoshgacha turmushga chiqishadi. Turmushga chiqqan ayollarning 37, 4% 20 yoshgacha farzand ko'rishadi. Ulardan 20% 20 yoshgacha farzand ko'rsa, 15% ikkitadan, 1,4% uchtdan farzandli bo'lishadi.

XULOSA

Maktab yoshidagi qizlarda erta turmush qurish va erta tug'ruqning oldini olish jamiyatning barcha bo'g'inlari hamkorligini talab etadi. Ta'lim, tarbiya va sog'liqni saqlash sohasidagi tizimli ishlar orqali ushbu muammoni kamaytirish va sog'lom avlodni voyaga yetkazish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Jalilov J.J., Ibragimov A.U. Aholisi salomatligiga Tojikiston alyuminiy zavodi zaharli gazlarining ta'siri (Curxondaryo viloyatining shimoliy tumanlari misolida) // Toshkent tibbiyot akademiyasi axborotnomasi. Toshkent-2021 yil. 32-35 b.
2. Jalilov J.J., Tojiev Z.G'. Talabalar o'rtasida sog'lom turmush tarzini shakllantirish // Toshkent tibbiyot akademiyasi axborotnomasi. Toshkent-2021 yil. konf. 147-148 b.
3. Ziyonet